

català i en francès. Certament a França, almenys en el Nord, ja n'hi ha casos registrats en data reculada. Però fins suposant que l'exemple partís de França, tant a Catalunya com allà l'impuls no vingué de cap creació local, sinó del fet que la forma *veritat* (fr. *vérité*) havia desplaçat de l'ús l'antic *verdat* (*verté*), i en conseqüència havia de néixer una tendència a canviar el tradicional *verdader* en una forma paral·lela a la innovació triomfant *veritat*: aquesta creació fou l'adj. *veritable*, ençà i enllà dels Pirineus. Potser sí que més ençà no va néixer en data tan antiga com en francès, però res no ens impedeix d'admetre que ja era català cap a la fi de l'E. Mj., i que el caràcter tradicionalista del cat. del S. xv, i, en els segles posteriors, l'abassegador model castellà, en retardaren l'aparició en literatura i en els diccs. (no abans del *D'Ag.*), o potser només en els nostres pobres diccs. històrics, el menyspreu dels quals envers la llengua dels Ss. xvi-xviii és ben conegut.

En tot cas el caràcter general de *veritable* en tots els àmbits del Princ. revela un mot d'arrels antigues en l'idioma. Que se senti més en el Nord que en el Sud no és indicatiu sòlid d'origen francès, en un país on tots els estaments han repellit sempre les sobreixides gal·licanes. L'impuls es fa sentir fins a l'Horta de València, on alguna gent popular mostra iniciatives ben paral·leles, ni que siguin distintes: a Museros un hortolà m'assegurava que «allò» (qui recorda què!) «*beritántment* no és aixina» (1962).

Doncs bé, en qüestions de llengua literària moderna és el joc viu i funcional de la llengua el que ha de preponderar, per damunt del passat, encara que mai no pugui anular-lo. Vet aquí el que dóna una gran força a *veritable* per damunt de *verdader*, com sigui que el cat. *verdat* és ja només cosa d'oblidós passat. Per això *veritable* està guanyant terreny en la llengua moderna, fins al punt que ara se sent bastant en l'ús colloquial de les ciutats. Recordo la impressió que em féu l'any 1952, el primer que vaig tornar a posar-hi les plantes pobre de mi, quan un guàrdia «urbà» m'ensenyà el pas «*veritable*» per entrar en un vell casal del carrer Ample, i l'any següent sentia un mosso de cafè, d'aquells savis i elegants, que reptava una vella forana perquè deia *fressa* (i no és «català *verita-ble*» [!]) en lloc de *soroll*: prou em recordava que aquell adjectiu mai se sentia pels carrers de la Filla d'Hèrcules en els anys 15-30. També ho lleigeixo darrerament en escriptors valencians. Així i tot *verdader* ha seguit i continuarà essent el mot més viu en el català de tots els temps.

Hí hauria, doncs, una antinòmia entre les raons a favor de l'ús més vell i arrelat de *verdader*, també més clàssic i tradicional en la llengua antiga, i les més analògiques i més modernes que pesen en la balança a favor de *veritable*. Hem de prestar atenció a unes i altres, sense preferències injustificades ni precipitacions. En un mot tan cabdal hem d'atendre molt al parer de tots els catalans des de la Tet fins al Segura, i des de Maó fins al Cinca. Des d'ara recomanaria que ens guardem de descartar *verdader*, i que si sembla bé, tant ell (amb *-d-* i fins amb *-t-*) com *veritable* s'ad-

metin com a igualment legítims i es prohibeixi als correctors que posterguin cap dels tres. Que l'ús espontani decideixi.

Car no oblidem la possibilitat que la llengua literària cada dia tregui més partit de la doble designació, servint-se de l'una i de l'altra, ja no sols per a més agilitat i varietat d'estil, sinó també amb *valors* majorment diversos: des d'ara observem que *veritable* té un to més emfàtic que *verdader*, cosa que amb el temps podrà accentuar-se o matisar-se altrament. No oblidem que en francès coexisteixen *vrai* i *véritable*, it. *vero*, *veritièro*, *verace*, ll. *verus*, *verax*, *veridicus*, angl. *true*, *véritable*, *truthful*, al. *wahr*, *wahrhaftig*, *richtig* etc. Per què desdenyar cap riquesa que tinguem? Mal sigui només en potència. I no es veu cap avantatge a imposar *verdader* en lloc de *verdader*, res més que allunyar-nos del català. Així com així: ningú no és capaç de dir-ho, de les platges ençà, sense fer somriure.

CULTISMES: *Veraç* [Belv.], pres del ll. *verax*, *-àcis*, 'que diu veritat, sincer', força menys usat, que el deriv. *veracitat* [Belv.] «--- s'havia presentat allí al·legant contra la boda de l'Eladí, l'impediment de paraula de casament que aquest li havia dita --- el governador --- i el marquès opinaven que, no havent portat la delatora cap prova, no sent la seva paraula de reconeguda *veracitat*, i tenint --- sospites que ens les havíem amb una enemiga desvergonyida de la pobra núvia --- devia la cerimònia passar endavant ---», Narcís Oller (*La Febre d'Or*, O. C. II, 265). *Veríssim* [S. xv, *D'Ag.*]. *Verisme*; *verista*, *veristic*.

Deverar hapax d'AntCanals, que potser és parasintètic format sobre *de veres*, amb un sentit com depurar, tornar autèntic (Riq. 'netejar', arbitrari): «Bella eres feta ab lo seu do; leja es refeta ab ta iniquitat; mas altre vegada est *deverada* e embellida ab la sua pietat» (*Arra de Anima*, *NCL.*, 151).

Averar, ant. 'posar en clar, establir la realitat (d'una cosa)', ja n'hem parlat en vol. I, 514a55-b25; suplement: «ita emendet sicut 2 boni-homines *averaran* per sacramentum» Castellnou c. 1075 (MiretS, *Més antic text*, p. 12); «sicut *averare* potuerint», Usatge 34 (*NCL.*, 15, més cita a *HOST*), i Us. 34 (p. 15), cf. Bast-Bass., 311.6, a propòsit del seu derivat *AVERANY* (I, 513-4), també documentat aquest en altres passatges de Lluïl: «cavaller que --- creu en aüirs e *avaranyis*» (*Orde de Cavayleria*, 31); *averament* Usatge 96.

Posteriorment, en forma cultista, *adverar* 'afirmar solemnement': «--- / fort mal mesclà-m, / e posà clam / --- / ab mon senyor: / molt bravamet, ab sacrament, / ella *adverava* / lo que-m posava / ---», JRoig (*Spill*, 1051); *adveració*, *adverador*. D'*averar* sembla parasintètic, format amb *mal*, un ross. *malavera*, *camí de malavera* 'camí perdedor, laberíntic, de mal determinar': «La nit s'apropa: —Ai —diu— pobràs, / i ¿com faràs / per te treure d'aqueix *camí de malavera*? / Fins a demà-passat hi podries bé sere!», Saisset (*Cat. d. R.*, 193, glossat «dolent camí», p. 252). ALTRES CPT.: *Veracreu* [S. xvi, *D'Ag.*; fi S. xiv,